Zeszyty Naukowe
Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu
2013, t. 48, nr 3

Magdalena Kinga Stawicka

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Instytut Ekonomii, Katedra Makroekonomii

Konwergencja gospodarcza a bezpośrednie inwestycje zagraniczne w państwach Unii Europejskiej po 2007 roku

Streszczenie. *Artykuł jest próbą określenia roli bezpośrednich inwestycji zagranicznych we wzroście PKB per capita i konwergencji gospodarczej krajów Unii Europejskiej po roku 2007. Uwagę skupiono przede wszystkim na krajach, które członkami UE stały się po roku 2004, ponieważ to one charakteryzują się największymi dysproporcjami dochodowymi w stosunku do pozostałych krajów, tzw. UE-15. Na potrzeby niniejszego artykułu sformułowana została hipoteza badawcza, mówiąca o tym, że inwestycje zagraniczne mają wpływ na proces realnej konwergencji wybranych państw członkowskich Unii Europejskiej.*

Słowa kluczowe: *BIZ, konwergencja, Unia Europejska*

1. Wprowadzenie

Proces rozszerzania się Unii Europejskiej zmienia kontekst geopolityczny, instytucjonalny i gospodarczy, zarówno całej Europy, jak i świata. Powoduje to, z jednej strony, powiększanie się różnic gospodarczych i społecznych wewnątrz Unii Europejskiej, a z drugiej – w wyniku procesu globalizacji kraje mają szansę na szybszy wzrost i rozwój gospodarczy oraz zwiększenie się zamożności ich obywateli. Fundamenty Unii Europejskiej tworzyły kraje podobne pod względem ekonomicznym, jednak kolejne rozszerzenia unijnych struktur spowodowały, że obecnie kraje członkowskie są niejednorodne pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego. Chęć niwelowania tych dysproporcji, dążenie do pogłębiania procesów wewnętrznej integracji, szersze wykorzystywanie badań naukowych i postępu technologicznego do efektywniejszego eksploatowania zasobów naturalnych, kapitałowych i ludzkich czy też ogólnie pojęty proces globalizacji na

świecie powoduje konieczność zmian społeczno-gospodarczych, które większość ekonomistów rozpatruje już w kategoriach konwergencji.

Charakter i przebieg procesów konwergencji ma istotne znaczenie dla tempa rozwoju społeczno-gospodarczego krajów Unii Europejskiej, a zwłaszcza dla państw aspirujących do członkostwa w Unii Gospodarczej i Walutowej. Artykuł jest próbą określenia roli bezpośrednich inwestycji zagranicznych we wzroście PKB i PKB *per capita*, a także konwergencji gospodarczej krajów Unii Europejskiej po roku 2007. Na potrzeby niniejszego artykułu sformułowana została hipoteza badawcza, mówiąca o tym, że inwestycje zagraniczne mają wpływ na proces realnej konwergencji wybranych państw członkowskich Unii Europejskiej. W artykule wykorzystano metody weryfikacji realnej i absolutnej konwergencji PKB *per capita*, regresję liniową, a także współczynnik korelacji liniowej Pearsona. Do analizy użyto statystyki UNCTAD, Banku Światowego oraz OECD.

2. Pojęcie i rodzaje konwergencji

W literaturze przedmiotu pojęcie konwergencji rozumiane jest najczęściej jako wyrównywanie się wartości podstawowych zmiennych ekonomicznych pomiędzy podmiotami/krajami/regionami o zróżnicowanych wartościach wyjściowych tych zmiennych[1]. Różnice te mogą dotyczyć warunków i poziomów życia, ale również cen czy kosztów. Ekonomiści wyróżniają dwa podstawowe rodzaje konwergencji: nominalną i realną. W przypadku krajów Unii Europejskiej konwergencja nominalna oznacza procesy, które regulowane są za pomocą makroekonomicznych kryteriów ustalonych w traktacie z Maastricht, a dotyczących stabilności cen, długookresowych stóp procentowych, finansów publicznych, a także kursów walutowych. Stanowi ona zatem próbę określenia warunków makroekonomicznych, które sprzyjają tworzeniu i sprawnemu funkcjonowaniu unii walutowej w Unii Europejskiej. Konwergencja realna oznacza natomiast trwałe przemiany strukturalne zachodzące w gospodarce, pozwalające jej w dłuższym okresie do nadrobienia dystansu wobec innej gospodarki lub gospodarek lepiej rozwiniętych bądź też upodobnienie się do nich. Jest ona zatem ściśle związana z procesami wzrostu i rozwoju gospodarczego, w przeciwieństwie do konwergencji nominalnej, bliższej ujęciom politycznym i instytucjonalnym[2].

---

[1] W. Baumol, *Productivity, growth, convergence and welfare: What the long-run data show*, „American Economic Review" 1986, nr 76(5).

[2] K. Malaga, *Konwergencja gospodarcza. Próba syntezy*, w: *Konwergencja gospodarcza Polski*, red. Z.B. Liberda, VIII Kongres Ekonomistów Polskich, PTE, Warszawa 2009, s. 93.

Ponadto w teorii ekonomii wyróżnia się następujące typy konwergencji[3]:

– **typu beta** – dotyczy wyrównywania poziomów rozwoju gospodarczego i mówi o szybszym wzroście gospodarek charakteryzujących się niższym wyjściowym poziomem danej zmiennej (np. PKB *per capita*, cen, kosztów, kursów walutowych),

– **typu gamma** – oznacza sytuację, w której w danym okresie kraje/regiony zmieniają pozycję w rankingu zamożności,

– **typu sigma**, która polega na zmniejszaniu dyspersji analizowanych zmiennych między krajami/regionami.

Konwergencja typu beta może mieć charakter absolutny oraz warunkowy. Sytuacja pierwsza występuje wówczas, gdy gospodarki różniące się zmierzają do identycznego poziomu analizowanej zmiennej, np. rozwoju gospodarczego. Z warunkową (względną) konwergencją mamy do czynienia, gdy różniące się gospodarki zmierzają do własnych poziomów analizowanej zmiennej, np. wzrostu gospodarczego.

3. Konwergencja w teorii ekonomii

Problematyka konwergencji gospodarczej w literaturze przedmiotu jest nierozerwalnie związana z teoriami wzrostu gospodarczego. Badanie zbieżności między różnymi gospodarkami było w latach 90. traktowane jako główny test nowych teorii wzrostu. Już neoklasyczny model wzrostu Solowa-Swana[4] pokazuje, że gospodarki zacofane, o niższym poziomie PKB *per capita*, przy spełnieniu warunku występowania zbliżonych preferencji oraz wykorzystaniu zbliżonych technologii mogą wykazywać szybsze tempo wzrostu gospodarczego niż kraje rozwinięte. Tym samym, dzięki przyspieszonemu wzrostowi, kraje biedniejsze mają możliwość doprowadzić do wyrównania się poziomów zamożności między nimi a krajami zamożnymi[5], a stopa wzrostu jest dodatnio skorelowana z dystansem, który dzieli gospodarkę od jej stanu wzrostu równomiernego. W modelu tym Robert Solow potwierdza zatem występowanie zjawiska konwergencji warunkowej typu beta, gdyż występuje ona tylko wtedy, gdy państwa dążą do tego samego stanu równowagi długookresowej. Warunkowa konwergencja nie oznacza jednak, że stopy wzrostu w krajach biednych są wyższe niż w krajach bogatych, ponieważ te pierwsze charakteryzują się niższym poziomem PKB *per capita* zarówno w stanie początkowym, jak i w stanie wzrostu równomiernego. Ze względu na to, że poziomy PKB *per capita* w stanie stabilnym dla różnych kra-

[3] J. Wolszczak-Derlacz, *Wspólna Europa, różne ceny – analiza procesów konwergencji*, Wyd. CeDeWu, Warszawa 2007, s. 9-11.

[4] R. Solow, *A Contribution to the Theory of Economic Growth*, „The Quarterly Journal of Economics" 1956, nr 70(1).

[5] Jest to tzw. proces doganiania, określany w literaturze angielskiej jako *catching-up*.

jów są odmienne, wysoki stopień nierówności między krajami w długim czasie może być utrzymany. Zatem, według tej koncepcji konwergencji, bogate kraje pozostaną zamożnymi, a biedne ubogimi[6]. W pracy Williama Baumola[7] hipoteza konwergencji była testowana przy założeniu, że wszystkie kraje należące do badanej grupy dążą do tego samego poziomu PKB *per capita*, który zostanie osiągnięty na ścieżce wzrostu zrównoważonego. To podejście do zagadnienia konwergencji nazwane zostało później absolutną konwergencją. Natomiast w pracach Roberta Barro i Xaviera Sala-i-Martina[8], Nicholasa Mankiwa, Davida Romera i Davida N. Weila[9] wprowadzone zostało pojęcie konwergencji warunkowej, gdzie przyjęto założenie, że każda gospodarka dąży do swojego własnego poziomu PKB *per capita*, który osiągnięty zostanie na ścieżce wzrostu zrównoważonego, innej dla każdego kraju. Natomiast grupa krajów może dążyć do tego samego poziomu dochodu przy założeniu, że każdy z tych krajów ma jednakowe wartości parametrów tej samej funkcji produkcji. W swoich pracach Nazrul Islam[10] dokonuje uporządkowania różnego rodzaju konwergencji według kryterium metodologicznego[11]. Wskazuje na istnienie dychotomicznego podziału konwergencji; i tak, można mówić o:

– konwergencji pojedynczego kraju *versus* konwergencji wielu krajów,
– konwergencji warunkowej *versus* konwergencji bezwarunkowej,
– konwergencji globalnej *versus* konwergencji lokalnej, zwanej również klubem konwergencji,
– konwergencji dochodów *versus* konwergencji całkowitej produktywności czynników produkcji,
– konwergencji w ujęciu deterministycznym *versus* konwergencji w ujęciu stochastycznym.

Koncepcja Kevina Lee, Mohammada H. Pesarana i Rona Smitha[12], jako kontynuacja badań N. Islama, polegała natomiast na zastosowaniu metodologii da-

[6] W. Nowak, *Konwergencja w modelach endogenicznego wzrostu gospodarczego* [rozprawa doktorska], AE we Wrocławiu, Wrocław 2005.

[7] W. Baumol, op. cit.

[8] R.J. Barro, *Economic growth in a cross-section of Countries*, „The Quarterly Journal of Economics" 1991, nr 106, s. 407-443; R.J. Barro, X. Sala-i-Martin, *Convergence*, „Journal of Political Economy" 1992, nr 100, s. 23-251.

[9] N. Mankiw, D. Romer, D.N. Weil, *A contribution to the empirics of economic growth*, „The Quarterly Journal of Economics" 1992, nr 107(2), s. 407-437.

[10] N. Islam, *What have we learnt from the convergence debate?*, „Journal of Economic Surveys" 2003, nr 17(3), s. 309-362; idem, *Growth Empirics: A Panel Data Approach*, „The Quarterly Journal of Economics" 1995, nr 110(4), s. 1127-1170.

[11] N. Islam wyróżnił następujące metody badawcze nad konwergencją gospodarczą: analiza przekrojowa w ujęciu sformalizowanym i niesformalizowanym, analiza panelowa, analiza szeregów czasowych i analiza rozkładów dochodów.

[12] K. Lee, M.H. Pesaran, R. Smith, *Growth Empirics: A Panel Data Approach-A Comment*, „The Quarterly Journal of Economics" 1998, nr 113(1), s. 319-323.

nych panelowych, co pozwoliło na uwzględnienie indywidualnej specyfiki poszczególnych krajów, a zatem różnych kształtów zagregowanej funkcji produkcji. Natomiast Paul M. Romer i Sergio Rebelo[13] zaprezentowali dość kontrowersyjny pogląd, twierdząc, że brak empirycznego potwierdzenia zbieżności przemawia na korzyść modeli endogenicznego wzrostu gospodarczego, które jednak nie przewidują efektu konwergencji.

Przytoczone wyżej koncepcje to najważniejsze, aczkolwiek nie jedyne podejścia do zagadnienia konwergencji w gospodarce światowej. Podsumowując zatem analizę literaturową dotyczącą zjawiska konwergencji, dotychczasowy dorobek ekonomistów w tym zakresie można podzielić na badania zjawiska konwergencji absolutnej i warunkowej. W przypadku tej pierwszej zakłada się, że wszystkie kraje są na tyle podobne, iż dążą do tego samego stanu równowagi długookresowej (*steady-state*), natomiast konwergencja warunkowa dopuszcza istnienie różnic między krajami i uwzględnia możliwość dążenia przez poszczególne gospodarki do różnych stanów równowagi długookresowej. Badania nad konwergencją absolutną są mniej pracochłonne, ponieważ nie wymagają wyznaczenia innych determinant wzrostu gospodarczego, jak to jest w przypadku badania konwergencji warunkowej, co jest zadaniem niezwykle trudnym[14].

Szukając zależności między procesem konwergencji a bezpośrednimi inwestycjami zagranicznymi (BIZ), można w literaturze przedmiotu odnaleźć dwie koncepcje. W obu przypadkach autorzy podejmują próbę określenia wpływu BIZ na wzrost gospodarczy kraju przyjmującego. Pierwsze podejście polega na przeprowadzeniu analizy ekonometrycznej, badającej wpływ napływu inwestycji zagranicznych na różne mierniki poziomu rozwoju gospodarczego, takie jak wielkość PKB *per capita*, poziom skolaryzacji społeczeństwa czy zmiany realnych dochodów. Zdaniem Marzenny A. Weresy[15] metodologia ta ma jednak liczne ograniczenia, a główna trudność zastosowania jej w praktyce wynika ze sprzężonej współzależności BIZ i wzrostu PKB. Wysoka dynamika PKB przyciąga napływ inwestycji, natomiast inwestycje zagraniczne bezpośrednio i pośrednio przyczyniają się do wzrostu PKB. W niektórych pracach, np. Helmuta Reisena i Marcela Soto[16], potwierdza się jednak pozytywny wpływ BIZ na po-

---

[13] P.M. Romer, *Increasing returns and long-run growth*, „Journal of Political Economy" 1986, nr 94(5), s. 1002-1037; S. Rebelo, *Long run policy analysis and long run growth*, „Journal of Political Economy" 1991, nr 99(3), s. 500-521.

[14] M. Próchniak, R. Rapacki, *Konwergencja beta i sigma w krajach postsocjalistycznych w latach 1990-2005*, „Bank i Kredyt" 2007, nr 8-9, s. 43.

[15] M.A. Weresa, *Skutki inwestycji zagranicznych dla gospodarki kraju przyjmującego – doświadczenia Polski*, w: *Rola inwestycji zagranicznych w gospodarce*, „Zeszyty BRE Bank-Case", nr 62, Warszawa 2002.

[16] H. Reisen, M. Soto, *Which Types of Capital Inflows Foster Developing Country Growth?*, „International Finance" 2000, nr 4(1).

ziom wzrostu gospodarczego. Drugie, obok ekonometrycznego, podejście do badania wpływu inwestycji zagranicznych na PKB obejmuje analizę opisową ich skutków dla gospodarki kraju przyjmującego. Znaczenie inwestycji zagranicznych określa m.in. ich relacja do dochodu narodowego i inwestycji krajowych. Istotne jest ponadto, w jakim stopniu napływ inwestycji z zagranicy uzupełnia krajowe zasoby finansowe oraz jakie są skutki dla funkcjonowania rynków, handlu zagranicznego i bilansu płatniczego[17].

4. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Unii Europejskiej

Corocznie do gospodarek Unii Europejskiej napływa ponad 500 mld USD w postaci bezpośrednich inwestycji zagranicznych, co stanowi przeszło 1/3 ogółu przepływu kapitału zagranicznego na świecie. W okresie od 2007 do 2010 r. największy napływ BIZ do Unii Europejskiej odnotowany został w 2007 r. i wyniósł 850 mld USD, natomiast najmniejszy w 2010 r., kiedy wyniósł tylko 304 mld USD. Znaczący spadek badanych wartości w 2009 i 2010 r. jest skutkiem kryzysu finansowego na świecie i zmniejszenia się zaangażowania przedsiębiorców zagranicznych w lokowanie kapitału w formie BIZ, a wręcz zjawiska dezinwestycji. Dlatego pozycję ugrupowania na świecie, jak i poszczególnych gospodarek lepiej jednak jest oceniać na podstawie wartości skumulowanych, pozbawionych wahań koniunkturalnych. Do końca 2011 r. do 27 państw członkowskich Unii Europejskiej napłynął skumulowany kapitał w postaci BIZ o wartości 7 bln USD, natomiast przedsiębiorstwa europejskie zainwestowały za granicą w tej formie ponad 9 bln USD. Unia Europejska jako całe ugrupowanie od wielu już lat pozostaje zatem głównym eksporterem netto kapitału w formie BIZ na świecie. Największym beneficjentem skumulowanych bezpośrednich inwestycji zagranicznych jest Wielka Brytania, w której pod koniec 2011 r. ulokowano inwestycje o wartości przekraczającej 1 bln USD. Na miejscu drugim znalazła się Francja – 963 mld USD, a na pozycji trzeciej – Belgia (957 mld USD). W pierwszej dziesiątce największych importerów BIZ w Unii Europejskiej znalazł się tylko jeden kraj z tzw. grupy nowych krajów członkowskich, była to Polska z napływem BIZ na poziomie niecałych 200 mld USD. Dokonując analizy zmian wartości skumulowanych BIZ w krajach członkowskich Unii Europejskiej w badanych latach, można stwierdzić, że największą dynamikę wzrostu napływu kapitału zagranicznego osiągnęła Słowacja (374%), kolejno Luksemburg (280%) oraz Hiszpania (143%). Warte podkreślenia jest to, że w większości

[17] M.A. Weresa, op. cit., s. 11.

krajów określanych mianem „doganiających", czyli tych, które dołączyły do struktur unijnych w 2004 i 2007 r., napływ BIZ wzrósł w okresie kryzysu, natomiast państwa tworzące tzw. starą piętnastkę w analizowanym okresie cechowały się odpływem BIZ. Analiza geograficzna napływu inwestycji zagranicznych pokazuje, że kraje Europy Środkowo-Wschodniej cieszą się od lat sporym zainteresowaniem wśród inwestorów zagranicznych. Wśród nich wyróżnić można cztery, czyli Polskę, Czechy, Węgry i Słowację, które były beneficjentem ok. 2/3 ogólnej kwoty napływu BIZ do tego regionu.

Aby porównać kraje, użyta miara jest niewystarczająca i niedająca poprawnego obrazu badanego zjawiska z uwagi na znaczące różnice w wielkości analizowanych gospodarek. Aby ocenić rzeczywiste różnice między poszczególnymi krajami, zaprezentowane wartości skumulowanego kapitału w formie BIZ powinny zostać odniesione do liczby ludności w tych gospodarkach (rys. 1).

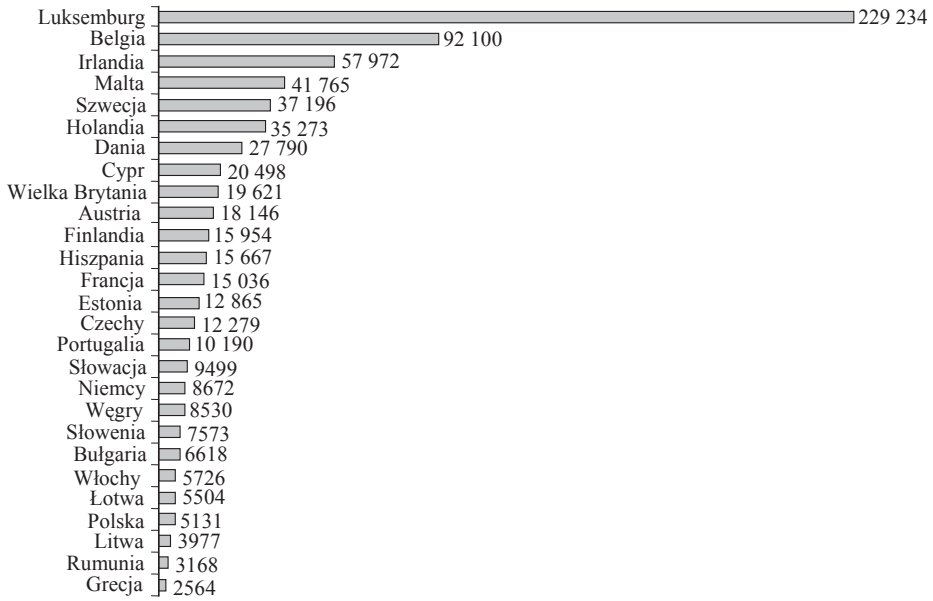

Rys. 1. BIZ *per capita* w krajach Unii Europejskiej w 2011 r. (w USD)

Źródło: obliczenia własne na podstawie: *World Investment Report 2011. Non-Equity Modes of International Production and Development*, United Nations, New York – Geneva 2011.

Przy zastosowaniu względnych miar ranking krajów – beneficjentów BIZ zmienia się zasadniczo. Na miejscu pierwszym uplasował się Luksemburg, gdzie skumulowane BIZ na 1 mieszkańca wynoszą aż 230 tys. USD, następną pozycję

zajęła Belgia – 92 tys. USD, a kolejną Irlandia – 58 tys. USD. Wśród pozostałych krajów wyodrębnić można kilka grup, a mianowicie:

– powyżej 20 tys. USD na 1 mieszkańca otrzymują: Malta, Szwecja, Holandia, Dania i Cypr,
– w przedziale 15-19 tys. USD: Wielka Brytania, Austria, Finlandia, Hiszpania i Francja,
– w przedziale 10-14 tys. USD: Estonia, Czechy, Portugalia,
– w przedziale 5-9 tys. USD: Słowacja, Niemcy, Węgry, Słowenia, Bułgaria, Włochy, Łotwa, Polska,
– poniżej 5 tys. USD: Litwa, Rumunia i Grecja.

W okresie od 2007 do 2011 r. wzrost skumulowanych BIZ *per capita* odnotowano jedynie dla 17 gospodarek, w przypadku pozostały krajów 7 z nich to państwa należące do tzw. starej UE, a trzy to nowe kraje członkowskie: Cypr, Litwa i Węgry. Największy wzrost w badanym okresie wystąpił w Belgii (o 480%), następnie w Luksemburgu (280%) i na Malcie (124%). Wśród nowych krajów członkowskich, oprócz Malty, na kolejnych miejscach uplasowała się także Słowenia (wzrost o 46%) oraz Polska (o 39%). Największy spadek BIZ *per capita* charakterystyczny był dla gospodarki greckiej (prawie 50%) oraz węgierskiej i holenderskiej – po 13%.

5. BIZ *versus* PKB

Kraje członkowskie Unii Europejskiej dążą permanentnie do konwergencji poziomu rozwoju gospodarczego, która rozumiana jest jako zbliżanie się ich poziomów PKB *per capita.* Najnowsze dane statystyczne pokazują, że w procesie tym istotną rolę odgrywa już nie tylko handel, ale również bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Inwestycje te stały się uzupełnieniem kapitału rzeczowego, ludzkiego i pozwalają na adaptację wiedzy technicznej pochodzącej z zagranicy, co w konsekwencji prowadzi do wzrostu efektywności wykorzystania czynników produkcji oraz zwiększania dochodu narodowego *per capita* danej gospodarki

Szukając powiązań między zjawiskiem BIZ a wzrostem gospodarczym, autorka przeprowadziła badanie zależności pomiędzy wartością skumulowanych BIZ a wartością PKB *per capita* osiąganych przez kraje członkowskie Unii Europejskiej. Dla większości badanych gospodarek unijnych w analizowanym okresie lat 2007-2011 wystąpiła istotna zależność, a współczynnik korelacji liniowej Pearsona wyniósł od 0,89 do 0,97. Można zatem mówić w tym przypadku o istnieniu bardzo silnej zależności pomiędzy badanymi zmiennymi. Istotne jest jednak to, że przed kryzysem gospodarczym z 2008 r. dla wszystkich gospodarek unijnych znak obliczanej korelacji był dodatni, co pokazywało, iż wzrost jednej cechy,

np. PKB *per capita*, powodowało wzrost drugiej cechy, czyli skumulowanej wartości BIZ. Po 2008 r. współczynniki korelacji dla państw Unii Europejskiej przyjmowały wartości zarówno dodatnie, jak i ujemne, pokazując związek odwrotnie proporcjonalny. O tym, że wybrane do analizy cechy są ze sobą powiązane, świadczą również wysokie wartości współczynnika determinacji R2. Przykładowo, dla Polski wyniósł on 0,8945, co oznacza, że 89,45% zmiany BIZ wyjaśniały zmiany PKB *per capita*. Z analizy zmian PKB *per capita* krajów unijnych w latach 2007-2011 wynika, że proces konwergencji dochodów występował we wszystkich krajach, jednak w różnym tempie. Należy pamiętać, że badany okres jest czasem, w którym światowy kryzys pojawił się w gospodarkach, a także w większości państw widoczne już były w danych statystycznych jego skutki. Jednym z takich następstw było obniżenie się wartości przeciętnego PKB *per capita* w całej Unii Europejskiej: z 34 161 USD w 2007 r. do 32 150 USD w roku 2010. Niemniej jednak w 2011 r. odnotowano już ponowny wzrost omawianego miernika do poziomu 34 847 USD, czyli 2% więcej w porównaniu z rokiem 2007. Dokonując dalszego porównania roku 2010 do roku 2007 pod względem wybranego indeksu, można stwierdzić, że na 27 krajów UE tylko w pięciu przypadkach nastąpił jego wzrost, pozostałe państwa odnotowały mniejszy lub większy spadek jego wartości. Najszybszy wzrost PKB *per capita* w badanym okresie osiągnęła Bułgaria (o 15%), kolejno Polska (10%) oraz Czechy (8%). Porównanie z rokiem 2011, podobnie jak dla wartości przeciętnej PKB *per capita*, wypada znacznie optymistyczniej. Tylko trzy gospodarki: irlandzka, brytyjska i grecka charakteryzowały się zmniejszeniem wartości PKB *per capita*, o odpowiednio 19%, 16% i 3%, natomiast wśród pozostałych krajów największy wzrost analizowanego indeksu w 2011 r. w porównaniu z rokiem 2007 uzyskała ponownie Bułgaria (+30%), następnie Polska (+21%) oraz Czechy (+17%). Mimo tak optymistycznych wzrostów dla nowych państw członkowskich Unii Europejskiej dywergencje dochodowe występujące między członkami UE są znaczące. W 2007 r. największy dystans dochodowy w stosunku do PKB *per capita* UE-15 występował w Bułgarii, gdzie wskaźnik ten wynosił zaledwie 12% wartości przeciętnego PKB *per capita* liczonego dla krajów starej Unii Europejskiej. Na drugim miejscu uplasowała się Rumunia z 17%, a na miejscu trzecim Polska z 24%. W 2011 r. krajem, który w danych statystycznych charakteryzował się największymi dysproporcjami w zakresie badanego miernika, była ponownie Bułgaria (15%), potem Rumunia (18%) oraz Łotwa (27%). Dystans dochodowy w latach 2007--2011 wśród krajów przyjętych w struktury unijne w 2004 i 2007 r. zmniejszyły wszystkie kraje oprócz Słowenii, Estonii i Łotwy, których wartość PKB *per capita* w stosunku do przeciętnego PKB *per capita* UE-15 wynosi tyle samo, co w 2007 r. Wśród pozostałych gospodarek największy wzrost odnotowano dla Malty i Czech, po 5%.

W ostatnim czterdziestoleciu dynamika bezpośrednich inwestycji zagranicznych była wyższa od dynamiki wzrostu gospodarczego, co daje w ujęciu statystycznym zwiększenie się relacji BIZ do PKB z 0,51% w 1970 r. do najwyższego poziomu w 2007 r., wynoszącego 3,5%. Lata kolejne, czyli okres kryzysu światowego, to już zmniejszenie się tej relacji w skali światowej do 2,9% w 2008, 2,1% w 2009 i 2010 oraz 2,2% w 2011 r. W przypadku Unii Europejskiej udział BIZ w PKB był jeszcze wyższy i wynosił odpowiednio 5% w 2007, 3% w 2008, 2,2% w 2009, 2% w 2010 oraz 2,4% w 2011 r. Trzeba jednak pamiętać, że zmniejszenie się badanej relacji zarówno na świecie, jak i w Unii Europejskiej wynikało nie tylko z wyczekujących postaw inwestorów na dalszy bieg wydarzeń, ale również z obniżenia kwoty reinwestowanych zysków w następstwie obniżenia rentowności działalności gospodarczej. Wśród tzw. krajów doganiających warto wspomnieć o Bułgarii, która w 2007 r. omawiany wskaźnik miała na poziomie 29,4%, a rok później, mimo znaczących spadków wśród innych gospodarek, nas poziomie 19%.

Pozytywny skutek napływu kapitału zagranicznego ma miejsce wówczas, gdy inwestycje krajowe i zagraniczne są komplementarne względem siebie. Im większy stopień tego zjawiska, tym lepszy skutek w postaci wzrostu inwestycji i w konsekwencji wzrostu gospodarczego, ponieważ kapitał obcy wypełnia w pewnym stopniu lukę między poziomem oszczędności krajowych a niezbędnym do uzyskania wzrostu gospodarczego poziomem inwestycji[18]. Z analizy nakładów brutto na kapitał trwały w stosunku do PKB w 2007 i 2010 r. wynika, że udział ten dla całej Unii Europejskiej zmniejszył się z 20 do 18%, co tłumaczyć można kryzysem światowym i spadkiem napływu BIZ do państw członkowskich. Wśród państw unijnych jedynie Rumunia w analizowanym okresie charakteryzowała się wzrostem nakładów, z 29% w 2007 do 32% PKB w 2011 r. Pozostałe kraje odnotowały spadek, jednak w 2011 r. widać wyraźne wzrosty badanego wskaźnika w porównaniu z rokiem poprzednim. I tak, najwyższe wartość (powyżej 30% PKB) w okresie od 2007 do 2011 r. osiągały takie kraje, jak: Estonia, Bułgaria oraz Rumunia, czyli gospodarki „doganiające". Natomiast najniższymi wartościami charakteryzowały się Wielka Brytania, Grecja oraz Irlandia, czyli kraje rozwinięte. Potwierdzeniem tezy, że w krajach rozwiniętych, jak i rozwijających się wzrost nakładów brutto na kapitał trwały był możliwy poprzez wzrost napływu BIZ, jest wskaźnik relacji BIZ do nakładów inwestycyjnych. Podobnie jak w przypadku poprzedniego miernika, z uwagi na kryzys finansowy i zmniejszenie się inwestycji indeks ten również odnotował spadek w okresie od 2007 r.,

[18] P.J. Buckley, J. Clegg, Ch. Wang, A.R. Cross, *FDI, Regional Differences and Economic Growth: Panel Data Evidence from China*, w: *Transnational Corporations*, nr 11(1), United Nations Conference on Trade and Development, Division on Investment, Technology and Enterprise Development, April 2002, s. 4-5.

kiedy to dla całej Unii Europejskiej wynosił 23,6% PKB w 2007 r. i zmniejszył się do 10,5% PKB w roku 2010. Rok 2011 to także wzrost tego miernika do poziomu 12,7% PKB. Wśród krajów Unii Europejskiej najwyższe wartości w analizowanym okresie cechowały gospodarkę luksemburską – od 96,8% PKB w 2008 r. do nawet 266% w roku 2007. Największy spadek wystąpił natomiast w krajach rozwijających się, w tym w Bułgarii (ze 102% PKB w 2007 r. do 16,9% PKB w 2010 r.) czy Estonii (ze 36,4% PKB w 2007 r. do 5,4% PKB w 2011 r.).

6. Podsumowanie

Krótka analiza pokazuje niezmiernie ważne zjawisko, jakim jest konwergencja realna, polegająca na zbliżaniu się poziomów zamożności krajów członkowskich Unii Europejskiej. Wybrany okres jest trudny do analizy z uwagi na wystąpienie ogólnoświatowego kryzysu gospodarczego, który wpłynął silniej lub słabiej na różne gospodarki i ich sfery. Niemniej jednak analiza danych statystycznych pokazuje, że badane wartości bezpośrednich inwestycji zagranicznych i PKB *per capita* tych państw uległy zmniejszeniu lub ich wzrost został spowolniony. Analiza konwergencji realnej pokazała, że wśród krajów „doganiających" są takie, w których proces zbieżności przebiega szybciej, a w niektórych wolniej, niemniej jednak PKB *per capita* w najbogatszych krajach UE-15 jest nadal znacznie wyższy od państw tworzących UE po roku 2004. Luka dochodowa między Europą Środkowo-Wschodnią a Europą Zachodnią zmniejsza się, jednak nawet przy bardzo optymistycznych scenariuszach dalszego rozwoju proces wyrównywania poziomów dochodu potrwa jeszcze długo. Jak wynika z przeprowadzonych w pracy badań literaturowych, inwestycje zagraniczne wpływają na dynamikę gospodarki i są „motorem" gospodarki. Kraj, aby mógł się dynamicznie rozwijać, potrzebuje dużych nakładów inwestycyjnych. BIZ zwiększają zatem poziom inwestycji ogółem w kraju. Ma to szczególne znaczenie dla gospodarek rozwijających się, gdzie niskie oszczędności wewnętrzne nie pozwalają zaspokoić potrzeb inwestycyjnych rozwijającej się gospodarki. Wzrost skumulowanych BIZ wpływa wspierająco na wzrost PKB i kraje mające w planach zmniejszenie istniejącego dystansu dochodowego w stosunku do krajów zamożnych powinny ukierunkować swoje działania na ich pozyskiwanie.

Literatura

Barro R.J., *Economic growth in a cross-section of countries*, „The Quarterly Journal of Economics" 1991, nr 106, s. 103-125.

Barro R.J., Sala-i-Martin X., *Convergence*, „Journal of Political Economy" 1992, nr 100.

Baumol W., *Productivity, growth, convergence and welfare: What the long-run data show*, „American Economic Review" 1986, nr 76(5), s. 1072-1085.

Buckley P.J., Clegg J., Wang Ch., Cross A.R., *FDI, Regional Differences and Economic Growth: Panel Data Evidence from China*, w: *Transnational Corporations*, nr 11(1), United Nations Conference on Trade and Development, Division on Investment, Technology and Enterprise Development, April 2002.

Islam N., *Growth Empirics: A Panel Data Approach*, „The Quarterly Journal of Economics" 1995, nr 110(4), s. 1127-1170.

Islam N., *What have we learnt from the convergence debate?*, „Journal of Economic Surveys" 2003, nr 17(3), s. 309-362.

Lee K., Pesaran M.H., Smith R., *Growth Empirics: A Panel Data Approach – A Comment*, „The Quarterly Journal of Economics" 1998, nr 113(1), s. 319-323.

Malaga K., *Konwergencja gospodarcza. Próba syntezy*, w: *Konwergencja gospodarcza Polski*, red. Z.B. Liberda, VIII Kongres Ekonomistów Polskich, PTE, Warszawa 2009.

Mankiw N., Romer D., Weil D.N., *A contribution to the empirics of economic growth*, „The Quarterly Journal of Economics" 1992, nr 107(2), s. 407-437.

Nowak W., *Konwergencja w modelach endogenicznego wzrostu gospodarczego* [rozprawa doktorska], AE we Wrocławiu, Wrocław 2005.

OECD, http://stats.oecd.org.

Próchniak M., Rapacki R., *Konwergencja beta i sigma w krajach postsocjalistycznych w latach 1990-2005*, „Bank i Kredyt" 2007, nr 8-9, s. 42-60.

Rebelo S., *Long run policy analysis and long run growth*, „Journal of Political Economy" 1991, nr 99(3), s. 500-521.

Reisen H., Soto M., *Which Types of Capital Inflows Foster Developing Country Growth?*, „International Finance" 2000, nr 4(1).

Romer P.M., *Increasing returns and long-run growth*, „Journal of Political Economy" 1986, nr 94(5), s. 1002-1037.

Solow R., *A Contribution to the Theory of Economic Growth*, „The Quarterly Journal of Economics" 1956, nr 70(1), s. 65-94.

UNCTAD, http://unctadstat.unctad.org.

Weresa M.A., *Skutki inwestycji zagranicznych dla gospodarki kraju przyjmującego – doświadczenia Polski*, w: *Rola inwestycji zagranicznych w gospodarce*, „Zeszyty BRE Bank-Case", nr 62, Warszawa 2002.

Wolszczak-Derlacz J., *Wspólna Europa, różne ceny – analiza procesów konwergencji*, Wyd. CeDeWu, Warszawa 2007.

World Bank, www.worldbank.org/en/country/poland.

World Investment Report 2011. Non-Equity Modes of International Production and Development, United Nations, New York – Geneva 2011.

Economic Convergence vs. Direct Foreign Investment in the European Union Member States after 2007

Abstract. *This paper seeks to define the contribution of foreign direct investment toward the per-capita GDP growth and economic convergence of the European Union member states after 2007. The author focuses primarily on the states that joined after 2004, as these are characterized by larger income disparities vis-à-vis the "old members" (i.e. the EU-15 countries). The paper is built around a proposition that foreign investment has a discernible effect on the real convergence process among some EU states.*

Keywords: *FDI, convergence, European Union*